

Is dit om te lachen, of gaat het veel te ver?

René Groothof (l) en René van 't Hof tijdens een repetitie van *De nazi en de kapper*.

MATS VAN SOOLINGEN

AMSTERDAM

Niemand durfde vlak na de oorlog De nazi en de kapper van Edgar Hilsenrath uit te geven. Te wrang. Te schokkend. Grappig toch ook. Theatergroep Beer speelt het toneelstuk vanaf vandaag. 'In de meest zwarte omstandigheden is er nog humor.'

HANNELOES PEN

De Joodse Itzik Finkelstein, hoofdpersoon uit het boek, zit midden op het toneel, met een doek over zijn hoofd. De muziek speelt. De sfeer is dreigend. Finkelstein, gespeeld door René Groothof, zit er bewegingloos. Hij is ontvoerd en heeft geen idee wat er komen gaat. "Komt er nog wat van?" klinkt er onder het doek vandaan.

Een vrijheidsstrijder, acteur René van 't Hof, ijsbeert met een stok in zijn hand heen en weer in een sober decor dat een of ander etablissement moet voorstellen. Er staan wijnglazen op een tafel en er ligt een zwarte herenhoed. De strijder heeft nogal wat vragen over het verleden van de hoofdpersoon, die in werkelijkheid niet de Joodse Finkelstein is, maar de Duitser Max Schulz, een SS'er die verantwoordelijk is voor de dood van ontelbaar veel mensen, onder wie Itzik Finkelstein.

Fanatiek

De nazi en de kapper begint over een vriendschap tussen de twee Duitse jongens: Max Schulz en de Joodse Itzik Finkelstein, zoon van een kapper. Max wordt als puber aanhanger van Hitler en groeit uit tot een fanatieke nazi die als kampbeul duizenden moorden pleegt.

Na de oorlog ontsnapt hij aan een veroordeling door de identiteit van de vermoorde Itzik aan te nemen en naar Israël te emigreren. Hij verandert van een nazi in een fanatieke zionist.

Schrijver van het boek is de Duits-Joodse Edgar Hilsenrath, die in 1926 in Leipzig was geboren en de oorlog in het getto van de Oekraïense stad Mogilev-Podolsk overleefde. In de jaren zestig schreef hij dit boek, benaderde vervolgens meer dan zestig Duitse uitgevers, maar vond nergens gehoor. Het werk werd als te schokkend ervaren. De materie en de manier waarop de schrijver die benaderde, ging Duitsland te ver.

Pas nadat de Engelse vertaling bij de grote New Yorkse uitgever Doubleday in 1971 een bestseller was geworden, durfde een Duitse uitgever het zes jaar later aan, op voorspraak van schrijver Heinrich Böll. In 2008 verscheen voor het eerst een Nederlandse vertaling.

De acteurs van theatergroep Beer hebben de bestseller gelezen. "Dat boek was op ons lijf geschreven. Het is verteltheater. We hebben Helmert Woudenberg erbij gehaald, want die heeft affiniteit met dit onderwerp. Het boek is eigenlijk meer film dan theater, maar wij hebben de kern eruit gepakt. Helmert heeft van het boek een theaterbewerking gemaakt en het in acht scènes verwerkt. Het is een soort crosstalk geworden," zegt Groothof, die ongeveer vier jaar met het werk en het theaterstuk bezig is geweest.

Het boek bevat zwartgallige humor en zware thematiek. Het publiek zal, zeggen de acteurs, vaak denken: kunnen we hierom lachen of niet? "In de meest zwarte omstandigheden is er nog humor," zegt Groothof.

Aanstoot

Van 't Hof: "Humor was een overlevingsmechanisme. Ik moest zelf verschillende keren lachen toen ik het boek las, maar ik snap dat mensen er aanstoot aan kunnen nemen, bijvoorbeeld de Jessica Durlachers en Leon de Winters die altijd zo humorloos en streng zijn. Het ligt heel gevoelig, bijvoorbeeld die grappen over de besnijdenis. Maar het boek is geschreven door een Joodse schrijver die zelf veel ellende heeft meegemaakt. Anders had ik het wel moeilijk gevonden."

Regisseur Aike Dirkwager: "En beden: Schulz ontloopt zijn straf niet. Hij komt aan het einde van het verhaal in een crisis. Het heeft een filosofisch einde. De doodsangst van al die slachtoffers zul je voelen op je sterfbed, werd hem gezegd."

Beer is bekend van zijn jeugdtheatervoorstellingen. Dit stuk is echter meer geschikt voor volwassenen dan voor jonge kinderen. "Dit toneelstuk is inmiddels ook geboekt door scholen. Het Fons Vitae Lyceum komt met 4-vwo-klassen kijken. Dat vind ik wel een goede zaak," zegt Dirkwager.

Dirkwager vindt het een uitgelezen moment om dit stuk in deze tijd te kunnen spelen. "Het is enorm actueel, gezien de uitspraken van Wilders, de vluchtelingenstroom en het wij-zij-denken over moslims waarbij de ene groep tegenover de andere staat."

De nazi en de kapper wordt gespeeld in de Toneelschuur